

ŠIUOLAIKINĖ DRAUDIMO RINKA ES ŠALYSE IR LIETUVOJE: ANALIZĖ IR PERSPEKTYVOS

Aleksandra Lezgovko

Asistentė vadybos mokslo magistrė
Klaipėdos universiteto
Socialinių mokslų fakulteto
Ekonomikos katedra
Minijos g. 153, LT-93185 Klaipėda
Tel. (370 699) 2 61 66
El. paštas: aleksandra@draudimas.com

Povilas Lastauskas

Ekonominės analizės IV kurso studentas
Vilniaus universiteto
Ekonomikos fakulteto
Kiekybinių metodų ir modeliavimo katedra
Saulėtekio al. 9, LT-01513 Vilnius
Tel. (370 672) 2 27 51
El. paštas: Povilas.Lastauskas@ef.vu.lt

Lietuvos draudimo rinka turi didelių plėtros galimybių. Jas patvirtina menki draudimo išsivystymo rodikliai. Be to, manytina, kad esama aplinka yra labai palanki plėtrai – vyksta socialinio draudimo perėjimas į privatų sektorių, užsienio kapitalo įmonės teikia gerosios patirties, didina kokybės reikalavimus, pastebima draudimo įmonių ir bankų integracija. Draudimo paslaugų teikimas šalies ekonomikai turi keleriopą poveikį: užtikrina finansinį stabilumą verslo įmonėms ir fiziniams asmenims, didina gyventojų taupymo normą, o tai savo ruožtu didina investicijas; mažina biudžeto lėšas, skiriamas socialinei apsaugai; visuomenė supažindinama su galimomis rizikomis ir būdais, kaip jas valdyti. Visus šiuos pokyčius lėmė šalies integracija į Europos Sąjungos vidaus rinką ir besikeičiantis požiūris į finansų institucijų veiklą – pamažu įsigali vartotojų polinkis reikalauti kokybiškų paslaugų. Didėja gyventojų pasitikėjimas draudimo įmonėmis, keičiasi jų elgsena draudimo paslaugų pirkimo požiūriu.

Šio straipsnio tikslai yra apžvelgti ir išryškinti ES šalių ir Lietuvos draudimo rinkos išsivystymo lygi, tendencijas, pagrindinius matus, nusakančius draudimo padėtį šalių ekonomikoje.

Tyrimo objektas – ES šalys ir Lietuvos draudimo rinka.

Tyrimo uždaviniai – nustatyti dabartinio laikotarpio draudimo rinkos bruožus, pagrindinių rodiklių kitimo tempus ir bendrą kitimo tendenciją; pateikti draudimo rinkos raidos prognozę.

Tyrimo metodai: literatūros analizė ir apibendrinimas, prognozavimas, ekspertinis vertinimas.

Įvadas

Draudimo vaidmuo pasaulio ekonomikoje yra svarbus. Visų pirma draudimas suteikia rizikos valdymo galimybę, reikalingą ne tik verslo, bet ir kasdiniame pasaulyje. Kitaip tariant, rizika gali sukliudyti ne tik pasiekti užsibrėžtų tikslų, bet netgi paskatinti atsisakyti imtis naudingų projektų. Neatsitiktinai draudimo reikšmė tarptauti-

nėje prekyboje yra palyginti didelė. Parodžius tarptautinės prekybos ES (25) mastą mokėjimų balanse ir išskyrus pagrindines paslaugų kategorijas, buvo rasta tokia seka pagal svarbą, t. y. išskirtas kreditas ir debetas (Taxation trends in the European Union, 2007): turizmas; kitos verslo paslaugos, transportas; finansinės paslaugos; kompiuterių ir informacinės paslaugos;

autorystės ir licencijų mokesčiai; draudimo paslaugos; komunikacijos paslaugos; statybų paslaugos; viešosios paslaugos; asmeninės, kultūrinės ir poilsio paslaugos. Tad draudimo reikšmė išties nemaža, o pridėjus finansines paslaugas, šis sektorius išivirtintų tarp pačių svarbiausių paslaugų.

Draudimo rinkos ES šalyse

XX amžiaus pabaigoje kuriantis bendrai Europos rinkai, Europos kompanijos pradėjo jungtis. 2000 metais sparti ekonomikos globalizacija paskatino Europos draudimo kompanijas vienytis, nes tik didelės kompanijos galėjo sėkmingai konkuruoti tarptautinėje rinkoje.

Šiuolaikinis draudimas nėra ribojamas nacionalinių sienų – vienos šalies rezidentai gali įsigyti draudimą iš kompanijos, kurios įstatinio kapitalo kilmė yra fiziškai nutolusi nuo pardavimo sandorio vietos. Be to, draudimo veikla verčiasi ne vien draudimo kompanijos – nemažai bankų, gavę reikalingą licenciją, įsteigia arba nuperka draudikus, suteikia savo pavadinimą ir integruoja į visą finansinės grupės veiklą (pvz., SEB, Hansa grupės). Šios galimybės generuoja labai skirtingus rezultatus skirtingose šalyse, nes jų teisinės sistemos, ekonominė sąranga, perkamoji galia, draudikų ir bankų rinkos galia, vartotojų poreikiai yra nevienodi. Tad šio straipsnio tikslas yra pažvelgti į draudimo rinkas praktiniu, o ne teoriniu aspektu, parodyti esminius skirtumus tarp ES šalių, taip pat kad negalima aklaik pasikliauti teorija, nes reikia iširti aplinkybes ir sąlygas kiekvienai valstybei, netgi atskirai rinkai (pvz., gyvybės ir ne gyvybės draudimas gerokai skiriasi).

Dabartinė draudimo rinkos struktūra yra nulemta per pastarąjį dešimtmetį vyravusių išigijimų ir susiliejimų. Tad pagrindiniai rinkos lyderiai šią padėtį igijo būtent dėl šios veiklos, o ne dėl evoliucinės verslo plėtos. Išigijimai ir susiliejimai daugiausia grindžiami masto ekonomijos argumentais, noro sustiprinti pozicijas tarptautinėje draudimo arenoje, išplėsti siūlomų draudimo paslaugų ir produktų kiekį ar išivirtinti kuriame nors regione. Svarbią reikšmę draudimo rinkų raidai turi įstatymai. Ekspertai pažymi, kad kontinentinėje Europoje draudimo teisinio reguliavimo derinimas kiek lėtesnis negu, pavyzdžiui, JAV ar Jungtinėje Karalystėje (Levine, R. 2003). Žinoma, svarbūs ir kiti, tiek piniginiai, tiek nepiniginiai veiksniai, darantys įtaką individų pasirinkimui, nes draudimo raidai itin svarbi visuomenės nuomonė apie šios paslaugos reikalingumą, skaidrumą, patikimumą. Reikšmingas draudimo rinkos struktūros veiksnys yra kliūtys, kurias reikia įveikti, norint tapti nauju draudiku.

Įėjimo kliūtys: maži ir dideli draudikai

Draudimas yra sektorius, į kurį patekti naujiems rinkos dalyviams nėra ypač ap sunkinta. Tai pasakytina apie mažus draudikus, tačiau kiek sudėtingiau, kai kompanijos didelės. Logikos esmė argumentai, jog susijungimas padeda gana nesunkiai tapti regioniniu draudiku, tačiau patekti tarp geriausiųjų net ir didelei kompanijai yra nelengva. Taip yra dėl to, kad didžiausi draudikai yra išplėtoję paslaugų asortimentą ir igiję didelę kompetenciją ir kvalifikaciją, o tai atkartoti yra paini užduotis.

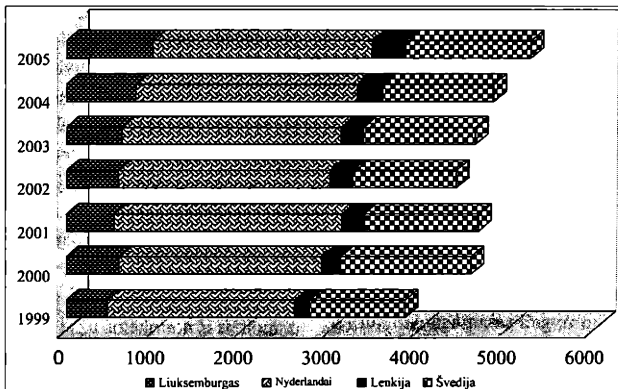
Be to, didelis draudikų pranašumas yra jų gebėjimas sujungti bei valdyti dideles ir sudėtingas rizikas, o ši patirtis naujiems rinkos dalyviams yra neprieinama.

Dar vienas svarbus ypatumas yra mažų rinkos dalyvių gebėjimas konkuruoti ne tik tarpusavyje, bet ir su didžiosiomis kompanijomis. Išnagrinėjus draudimo rinkas pastebima, kad mažos ir vidutinės bendrovės yra daugiausiai nišiniai ir regioniniai žaidėjai. Draudikai, kurie specializuojasi tam tikrose šakose, gali sėkmingai konkuruoti ir su didžiausiais rinkos dalyviais, nes dydžio teikiamų pranašumų stoką kompensuoja specifinės žinios ir kompetencija, atsiradusios dėl specializavimosi. Taigi mažieji draudikai efektyviai skatina konkurenciją, palaiko draudimo rinką „sveikesnę“. Žinoma, mažųjų draudikų įtaka yra ribota, pavyzdžiui., pasaulinę riziką prisiima 3–4 didžiausi draudikai. Be to, pats draudimas nėra vienalytis – svarbu skirti gyvybės ir ne gyvybės draudimą, mat šios šakos plėtojamos nevienodai.

Gyvybės draudimas: apžvalga ir raidos tendencijos

Kalbant apie gyvybės draudimą, dažniausiai turima omenyje investicinis kaupiamasis gyvybės draudimas, kuris sparčiai plečiasi Europoje, atspindi demografinius pokyčius žemyne, kuris vis labiau ir labiau sensta. Mažėjantis gimstamumas, kuris nėra pakankamai subalansuojamas imigracinių srautų, kelia pavojų ekonominei situacijai, ypač ten, kur įdiegta Pay-As-You-Go (PAYG) sistema. Tai socialinio draudimo sistema, garantuojanti esamiems pensininkams išmokas iš esamos darbo jėgos. Kitas modelis – būsimų senatvės iš-

mokų kaupimas viso aktyvaus darbo metu, t. y. pasikliaujama sukauptą suma, o ne ekonomikos padėtimi, tapus pensininku. Būtent šis variantas vis populiarėja, o jam įgyvendinti reikalingi privatūs draudikai. Tikimasi, kad tai padės spręsti demografinių pokyčių problemas, viliantis, jog jos nedarys didelės įtakos sukauptai sumai, išmokamai suėjus pensiniam amžiui. Kai kurios šalys jau dabar taiko mokesťines lengvatas besidraudžiantiems pas privačius draudikus ir norintiems užsitikrinti finansinę stabilumą senatvėje. Pažymėtina, jog tai turi didelę įtaką populiarinant investicinius draudimo produktus. Pavyzdžiui, CEA šalyse gyvybės draudimo premijos padidėjo 6,2 proc. 2005 m., palyginti su 4,1 proc. augimu 2004 m. ar netgi 0,1 proc. smukimu 2003 metais. Ypač stiprus augimas buvo fiksuojamas pereinamos ekonomikos šalyse, pavyzdžiui, Latvijoje (52,1 proc.), Rumunijoje (40,5 proc.), Slovėnijoje (23,7 proc.), Lietuvoje (19,9 proc.), vis dėlto stebėtinai dideli šuoliai registruoti ir senosiose ekonomikose, pavyzdžiui, Portugalijoje (43,1 proc.) ar Švedijoje (23,4 proc.). Gyvybės draudimo premijų dinamika yra fiksuojama 1 pav., kuriame parinktos kelios Europos valstybės – Liuksemburgas (priklauso šalims nykštukėms), Nyderlandai (senoji ES ekonomika), Švedija (Skandinavijos šalis, įtraukta, nes dažnai rodo kitokias negu senosios ekonomikos draudimo tendencijas) ir Lenkija (naujoji ES šalis). Iš 1 pav. matyti, kad ištis susirūpinimas gyvybės draudimu didėja ir premijų dydis per šešerius metus reikšmingai pasikeitė bei toliau didėja. Tad galima numanyti, jog tai nėra atskirų šalių, o visos Europos kryptis.

I pav. Gyvybės draudikai: bendrosios išmokėtos premijos (mln. eurų)

Sudaryta pagal Eurostato duomenis

Realus pasaulio draudimo rinkos augimas buvo 5 proc.: pasirašytų gyvybės draudimo įmokų suma, palyginti su 2005 metais, padidėjo 7,7 proc., o ne gyvybės draudimo rinkoje pasirašytų įmokų suma per metus padidėjo 1,5 proc. (industrinėse valstybėse ne gyvybės draudimo rinka didėjo 0,6 proc., o besivystančiose valstybėse – 11,0 proc.). Svarbu išskirti senąsias ir naująsias ekonomikas, kurių augimo tendencijos smarkiai skiriasi. Rytų Europoje fiksuotas reikšmingas augimas (vidutiniškai 10 proc.), rodantis šalių plėtrą ir draudimo reikalingumą, susiformavusį dėl būtinybės valdyti riziką ir mažinti kapitalo poreikį. O Vakarų šalys yra labai nevienalytės: kai kuriose draudimo rinka padidėjo daugiau negu 6 proc. (pvz., Austrijoje, Prancūzijoje), kitose netgi sumažėjo (pvz., Nyderlanduose, Šveicarijoje). Viena aišku, kad Vakaruose augimas yra mažesnis, tad tikėtina, jog rinkos yra brandžios ir gali patenkinti didžią dalį ne gyvybės draudimo poreikio.

Trumpa ne gyvybės draudimo produktų apžvalga ir raidos tendencijos

Didžiausią ne gyvybės draudimo dalį sudaro motorinių transporto priemonių draudimas. 2005 m. bendros premijų pajamos šiek tiek smuktelėjo (0,2 proc.), palyginti su 2004 m., ir sudarė 127,4 mlrd. eurų. Menkas šios draudimo srities augimas (2004 m. buvo fiksuotas 0,7 proc.) ir mažėjimas pastaraisiais metais (1 proc. nuosmukis 2006 m., bet tai nesukliudė pasiekti 32 proc. dalies visame draudime) aiškintinas didele konkurencija tarp draudikų, kuri mažina pajamas dėl mažesnių kainų vartotojams. Įdomu, kad transporto priemonių nuolat daugėja, tačiau tai neturi poveikio šiai ne gyvybės draudimo sričiai plėtoti. Matyt, privalomasis TPVCA draudimas verčia draudikus įsivelti į aštrią konkurencinę kovą dėl didesnės rinkos dalies, tikintis, kad ims veikti masto ekonomijos pranašumai. Ekonominė logika tokia: esant numatyta paklausai atsiras ją tenkinanti

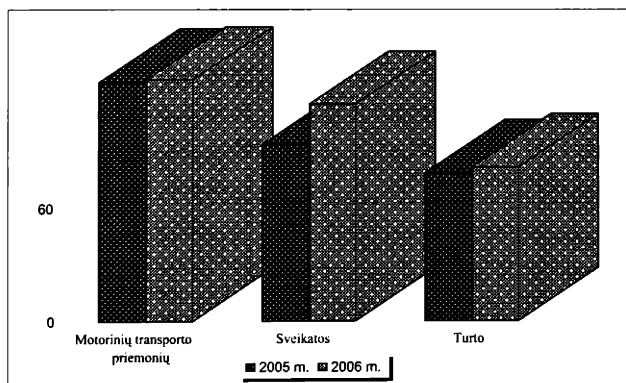
pasiūla, šiuo atveju draudimo kompanijos, kurios varžosi siūlydamos mažesnę kainą, nes taip gali pritraukti daugiau klientų, nuo kurių skaičiaus priklauso draudiko galimybės išskaidyti riziką kuo mažesnėmis sąnaudomis. Ši kova mažina visų draudimo rinkos dalyvių pelno maržą ir gali „atvesti“ rinkos žaidėjus iki bankroto (paskutinis pavyzdys Lietuvoje – 2007 m. pradėta BADB „Baltikums draudimas“ bankroto procedūra).

Kita svarbi sritis – sveikatos draudimas ir draudimas nuo nelaimingų atsitikimų. Pastarasis 2005 m. smuko apie 0,7 proc., o sveikatos draudimas didėjo apie 5 proc., tiesa, bendras šių draudimo rūšių augimas buvo apie 2,7 proc. (premijų pajamos iš sveikatos draudimo tesudaro apie 30 proc.). Bendras šios srities dydis yra apie 95,2 mlrd. eurų (2005 m.). Manytina, kad susidomėjimas sveikatos draudimu tęsis, mat didėja sveikatos paslaugų kainos, susidomėjimas ir rūpestis sveikata bei gerove, ypač noras apsisaugoti nuo finansinių sunku-

mų nelaimės atveju. Be to, visiškai privatizavus 2006 m. sausio 1 d. Nyderlandų sveikatos sistemą, ši ne gyvybės draudimo rūšis išaugo iki rekordinių 115,6 mlrd. eurų (20,2 proc. ūgtelejimas).

Turto draudimas sudarė 79,8 mlrd. eurų 2005 m., arba 2,5 proc. (įvertinus infliaciją) augimas, palyginti su 2004 metais. Šis augimas daugiausia rodo didėjančias nekilnojamojo turto kainas, ypač Rytų Europoje. Panašios tendencijos išliko ir 2006 metais, kai užfiksuotas 82,1 mlrd. eurų draudimo įmokų pajamos arba apie penktadalį viso ne gyvybės draudimo. Ši kryptis įprasminta 2 pav., kuriame matoma ne tik turto, bet ir anksčiau aptartų motorinių transporto priemonių bei sveikatos draudimo produktų apimties milijardais eurų dinamika 2005–2006 metais. Aki vaizdu, kad šios pagrindinės sritys buvo gana stabilios, išskyrus sveikatos draudimą dėl jau aprašytų priežasčių.

Bendrosios civilinės atsakomybės draudimas padidėjo 1,1 proc. 2005 m., pajamos –

2 pav. Pagrindinių ne gyvybės draudimo produktų apimties palyginimas 2005–2006 metais

Sudaryta pagal *European Insurance in Figures in 2005*, CEA Statistics, Brussels, 2006

31,6 mlrd. eurų. Ši draudimo rūšis padidėjo iki 33,9 mlrd. eurų 2006 metais.

Jūriniam, aviaciniam bei kitų transporto priemonių draudimui keleri metai iš eilės būdingas kritimas: 2004 m. buvo net 21,3 proc., o 2005 metais – 5,4 proc. Aiškinama tuo, kad Jungtinė Karalystė sudaro net 45 proc. šios rinkos dalies, kurios 2005 m. nuosmukis buvo net 9,1 proc., daugiausia dėl JAV dolerio vertės pakilimo ir tarptautinės konkurencijos. Dėl Londono rinkos reikšmingumo JAT šakai 2006 metais toliau buvo smukimas, lygus 7,6 procento.

Draudimas ekonomikoje: pagrindiniai matai

Tiek gyvybės, tiek ne gyvybės draudimas yra labai heterogeniškas Europos Sąjungoje. Draudimo įmonių absoliučios ir santykinės rinkos dalys, draudimo techninė informacija pagal atskiras draudimo šakas grupes, rinkos tankis, išsiplėtimas ir prasiskverbimas, pasirašytos tiek tiesioginio, tiek netiesioginio draudimo įmokos – svarbios dimensijos rinkos plėtrai įvertinti ir prognozėms atlikti.

Šie rodikliai, nors ir netobuli, padeda nusakyti ir svarbiausia palyginti draudimo

reikšmę tam tikrų šalių ekonomikai. Toliau šie rodikliai ir aptariami.

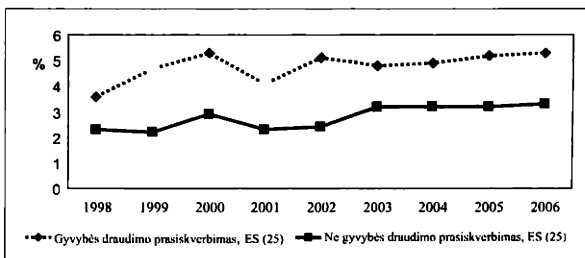
Draudimo prasiskverbimas

Šis rodiklis atspindi per atskaitinį laikotarpį pasirašytų draudimo bruto įmokų ir šalies bendrojo vidaus produkto (BVP) santykį arba kvantifikuotai:

$$\text{draudimo prasiskverbimas} = \frac{\sum_{i=1}^n D_i}{BVP} \times 100\%,$$

čia $\sum_{i=1}^n D_i$ yra per atskaitinį laikotarpį pasirašytų draudimo bruto įmokų suma, o BVP – bendras vidaus produktas. Kartais literatūroje pateikiamas draudimo prasiskverbimo apibrėžimas, įtraukiantis tik gyvybės draudimo premijas, vis dėlto paprastai praktikuojama skaičiuoti tiek visų draudimo įmokų, tiek atskirai gyvybės ir ne gyvybės draudimo įmokas. Draudimo prasiskverbimo rodiklis padeda palyginti draudimo veiklos svarbą šalies ekonomikoje, stebėti draudimo sektoriaus plėtrą, gaila, bet draudimo prasiskverbimas neparodo draudimo įtakos BVP pokyčiams.

Bendras draudimo prasiskverbimo rodiklis pastaraisiais metais stabilizavosi ir

3 pav. Gyvybės ir ne gyvybės draudimo skvarbos dinamika ES 1998–2006 metais. Šaltinis [4]

yra 8–8,4 proc. (CEA šalių vidurkis). Gyvybės draudimo prasiskverbimas 2005 m. ūgtelėjo 0,2 procentinio punkto, palyginti su 2004 m., ir buvo 5,2 proc., o ne gyvybės draudimo prasiskverbimas aptariamam laikotarpiu apie 3,2 proc. Tiesa, šie vidutiniai dydžiai interpretuoti atsargiai, nes įvairiose Europos šalyse draudimo prasiskverbimo rodikliai labai skiriasi. Beje, jie priklauso ne tik nuo ekonomikos išsivystymo, bet ir įstatymų, socialinės apsaugos ir kt. Apibendrinto ir vidutinio draudimo prasiskverbimo rodiklio dinamika 25 ES šalims pateikiama 3 paveiksle. Iš jo aišku, kad gyvybės draudimas 2000 m. buvo pasiekęs prasiskverbimo viršūnę, į kurią sugrįžo tik 2006 m., o ne gyvybės draudimo prasiskverbimas, svyravusi 1998–2003 m., pastaruoju metu linkusi stabilizuotis.

Draudimo tankis ir išsiplėtimas

Draudimo tankis yra dar vienas rodiklis, apibūdinantis draudimo rinkos plėtrą ir leidžiantis atlikti skirtingų šalių palyginimą. Šis rodiklis parodo vidutinį draudimo premijos dydį, tenkantį vienam gyventojui, arba kvantifikuotai:

$$\text{draudimo tankis} = \frac{\sum_{i=1}^n D_i}{\text{Populiacija}},$$

čia D_i – i -ojo asmens (fizinio ir juridinio) draudimo įmoka. Šį rodiklį reikėtų vertinti atsargiai dėl šių priežasčių: kontraktai gali būti nupirkti ne tų šalių piliečių, kuriose buvo išrašytas draudimo polisas (pvz., Šveicarijoje, Liuksemburge); yra esminių šalių išsivystymo ir gyvenimo lygio (taigi ir kaštų) skirtumų; gyvybės draudimų

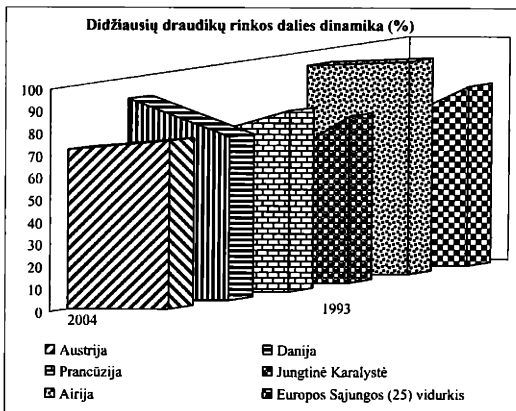
dalyvavimas valdant pirmąjį ramstį¹ gali sukelti esminių skirtumų tarp šalių (pvz., kai kuriose Skandinavijos šalyse, kažkiek Belgijoje, Jungtinėje Karalystėje). 2005 m. CEA šalyse vidutinis premijos dydis gyventojui padidėjo 8,09 proc., arba iki 1724 eurų, o 2006 m. ūgtelėjo iki 1829 eurų (European Insurance in Figures, 2007). Beje, skirtumai tarp Europos šalių yra didžiuliai – nuo 40 eurų Rumunijoje iki daugiau negu 25 000 eurų Liuksemburge ir Lichtenšteine. Ši iliustracija tik dar kartą patvirtina išsakytus nuogaštavimus dėl skirtingų šalių šio rodiklio vertinimo ir apibendrinimo.

Pateikdami paskutinįjį matą, apsiribosime jį apibrėždami. Draudimo išsiplėtimas yra per ataskaitinį laikotarpį sudarytų draudimo sutarčių ir šalies gyventojų skaičiaus santykis, kuris, kaip ir prieš tai aptartieji, nėra tobulas, o turi nemažai trūkumų. Draudimo išsiplėtimas teoriškai turėtų atspindėti draudimo išsivystymo lygį, kuris nusakomas sutarčių kiekiu gyventojui, vis dėlto nėra aišku, ar sutartys apskritai apibūdina draudimo rinką, ką jau kalbėti apie tai, kad šis rodiklis visiškai nenusako vidutinės draudimo sumos ir draudimo įmokos santykio gyventojų pajamose. Tad būtina išmanyti šalies ypatumus prieš pasitelkiant šį rodiklį analizei.

Koncentracija ir draudimų skaičius Europos draudimo rinkoje

Be draudimo prasiskverbimo, tankio ir išsiplėtimo, rinkos ypatumai tiriami ir kitais atžvilgiais. Koncentracija yra svarbiausias rinkos struktūros rodiklis. Europoje veikia apie 5300 draudimų, t. y. apie 0,8 proc.

¹ Minimalūs kapitalo reikalavimai.

4 pav. Didžiausių draudikų rinkos dalies dinamika 1993 ir 2004 metais kai kuriose Europos valstybėse. Šaltinis [4]

metinis smuktelejimas 2005 metais. Tokia tendencija išlieka jau keletą metų, tad spėjama, kad rinka yra pakankamai centruota, ir esami draudikai stengiasi tik didinti savo dalį. Įprasta argumentacija draudimo teorijoje teigia, jog, padidėjus klientų skaičiui, galima suburti daugiau rizikų pas viena draudiką, o tai jam leis sumažinti kapitalo kiekį, reikalingą rizikoms padengti. Štai dėl ko susiliejamai ir susijungimais, leidžiantys pasiekti masto ekonomiją, yra populiarūs išlikimo strategija tarp finansinių tarpininkų.

Struktūros-elgesio-pasirodymo hipotezė², nusakanti, kad koncentracija yra socialiai nepriimtinas reiškinys, nes stabdo

konkurenciją, neigiamai paveikdama finansinio tarpininko elgesį ir pasirodymą, yra dažnas argumentas kovoti su monopolijomis. Šiam teiginiui tirti buvo pasitelkta Herfindahl–Hirschman indeksas (*HHI*) ir *n* firmos koncentracijos koeficientas (*CRn*), turintys nusakyti koncentraciją rinkoje. Apibrėžkime šiuos rodiklius:

$$HHI = \sum_{i=1}^n s_i^2,$$

čia s_i – *i*-ojo draudiko rinkos dalis³, *n* – bendras visų draudikų skaičius sektoriuje;

$$CRn = \sum_{i=1}^n s_i,$$

³ Keletas *HHI* pavyzdžių: Lenkijoje 1930 ir 2650 atitinkamai gyvybės ir ne gyvybės draudimų rinkos (2005 m.), Slovakijoje – 1961 (bendras indeksas tiek gyvybės, tiek ne gyvybės draudikams, 2004 m.). Kuo mažesnis indeksas, tuo mažesnė monopolijos grėsmė. Žr.: Mazurek, M. Insurance Market in Poland 2006 – CEE Insurance Series, Intelace Research, Poland, 2006; Kafková, E., et al. Development of Key Macroeconomic Indicators and Commercial Insurance in V4 Countries in 1995–2004, *Biatec*, Vol. XIII, Slovakia, 2005.

² Angl.: *Structure-conduct-performance (SCP) hypothesis*, ši hipotezė labiau taikytina bankams, kurių veiklą apima daugiau veiklos negu rizikos valdymas, kuriam gali reikėti tam tikro dydžio koncentracijos. Plačiau apie hipotezę: Berger, A., et al. Bank Concentration and Competition: An Evolution in the Making, *Journal of Money, Credit and Banking*, Volc. 36, No 3, The Ohio State University Press, 2004.

čia s_i – i -ojo draudiko rinkos dalis, n – pasirinktas didžiausių draudikų skaičius sektoriuje (pvz., $n = 5$, $n = 10$ ar $n = 15$). Šis rodiklis priklausomai nuo pasirinkto n atskleidžia nemažai reikšmingos informacijos. Pavyzdžiui, penki didžiausi draudikai sudaro daugiau negu 50 proc. rinkos visoje Europoje, išskyrus Jungtinę Karalystę, Ispaniją ir Vokietiją, kurių rinkos yra didžiausios. Lygiai taip 15 didžiausių draudikų visoje ES sudaro daugiau kaip 90 proc. rinkos, išskyrus išvardytas šalis.

Pasirinkę 10 didžiausių draudikų penkiose Europos valstybėse, galime panarinėti rinkos dalies dinamiką. Austrijoje, Prancūzijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Airijoje CRn ($n = 10$) rodiklis išaugo, palyginus 1993 ir 2004 metus. Tas nepasakytina tik apie Daniją iš pasirinkto valstybių bloko; kita vertus, pažvelgę į ES (25) vidurkį matome, jog vyrauja akivaizdi tendencija įgyti vis didesnę rinkos dalį (per vienuolika metų vidutinė rinkos dalis dešimties didžiausių draudikų išaugo 21,6 procento. Tai parodyta 4 paveiksle.

Lietuvos draudimo rinkos elgsena ir pagrindiniai draudimo matai

Lietuvos draudimo rinka, palyginti su kitomis užsienio šalimis, yra gana jauna, besivystanti. Pastaraisiais metais ji sparčiai didėja. Nuo 2002 m. fiksuojamas stiprus augimas, lėmęs, kad 2005 m. draudimo rinka perkopė 1 mlrd. litų kartelę (13,1 proc. daugiau nei per 2004 m.). 2005 m. sparčiai didėjo gyvybės draudimo rinka – pasirašytų gyvybės draudimo premijų suma padidėjo 22,8 proc., o ne gyvybės draudimo įmokų suma ūgtelėjo 9,8 proc. 2006 m. draudimo

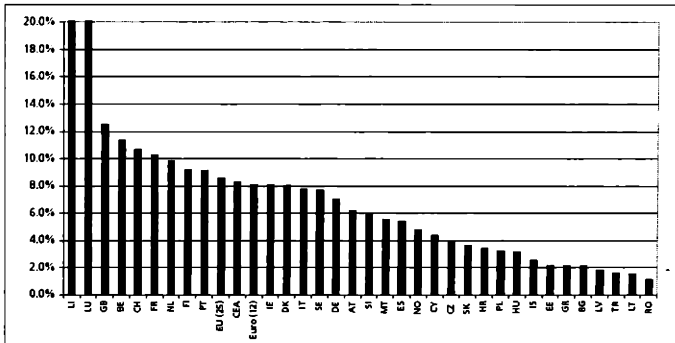
rinkos augimas pasiekė beveik 1,5 mlrd. litų. Nenuostabu, kad Lietuvos draudimo rinka 2006 m. didėjo 11,5 kartų greičiau negu Europos šalių svertinis augimo vidurkis – 39 procentais. Statistika rodo, kad labiausiai didėjo gyvybės draudimo rinka (57 proc.), ne gyvybės draudimo rinka – 29 proc. (pagal pasirašytas draudimo įmokas). Palyginti – 2006 m. Europos gyvybės draudimas pasiekė 659 mlrd. eurų, padidėjo 4,4 proc. Ne gyvybės draudimo rinkos plėtra dar didesnė – 5,3 proc. ir ši augimą daugiausia nulėmė Nyderlandų Karalystės sveikatos socialinio draudimo privatizavimas. Neįtraukus šių rezultatų, augimas būtų tik 1 proc., o tai rodo šios draudimo srities plėtros sulėtėjimą dėl aštrios konkurencijos (CEA Annual Report, 2007).

Per 2007 m. draudimo rinka, preliminariais duomenimis, padidėjo 35,6 proc., iki 1 945,2 mln. litų. Tai truputį mažesnis augimo tempas nei 2006 m., kai draudimo rinka padidėjo 37,4 proc.

Minėta, kad Lietuva gerokai atsilieka nuo Europos valstybių, deja, net ir nuo artimiausių šalių kaimynių.

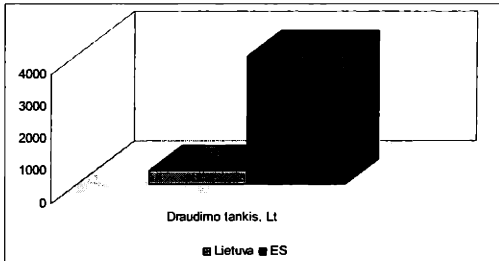
Draudimo prasiskverbimo matas gana stabilus – apie 1,5 proc. (tiek 2004 m., tiek 2005 m.). Tiesa, 2006 m. šis rodiklis pakilo iki 1,78 proc. (kitais tariant, draudimo rinka didėjo greičiau negu *BVP*). Deja, šis mastas, palyginti su CEA vidurkiu, yra labai kuklus – 4,8 proc. ir 5,1 proc. gyvybės draudimo, atitinkamai 2004 m. ir 2005 m. – 8,3 proc. ir 9,2 proc. ES viso draudimo minėtais metais. Ši tendencija atspindima 5 pav.: Lietuvą aplenkė visos šalys, išskyrus ES naujokę, ekonomiškai gana silpną Rumuniją.

Kitas reikšmingas matas – draudimo tankis – rodiklis, siekiantis 426 litus (Lietuvo-

5 pav. Draudimo prasiskverbimo rodiklis Europos šalyse 2005 metais

Šaltinis: European Insurance in Figures in 2005, CEA Statistics, Brussels, 2006

6 pav. Draudimo tankio palyginimas Lietuvoje ir ES 2006 m.

Šaltinis: sudaryta autorių

je) ir 3982 litas (ES)⁴, šis skirtumas vaizdžiai pateiktas 6 paveiksle. 2005 m. vienam Lietuvos gyventojui teko 309 litai pasirašytų draudimo įmokų (2004 m. – 267 litai)⁵.

Taigi, atsižvelgus į daugiau negu 9 kartų skirtumą, drąsiai galima teigti, jog draudimo sektorius turi stiprų plėtros potencialą, o žmonių susidomėjimas ir naudojimas šia paslauga turėtų nuolat didėti.

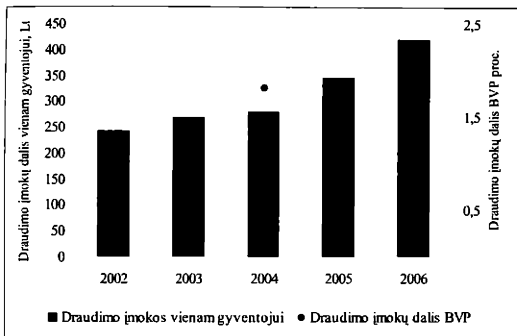
⁴ 2005 metais, pagal www.dpk.lt pranešimus.

⁵ Draudimas Lietuvoje 2005: Metinė ataskaita. Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija – Vilnius, 2006.

Analizuojant Lietuvos draudimo rinkos elgseną ir pagrindinius draudimo matus svarbu įvertinti ir Baltijos valstybių draudimo rinką. Rinka turi nemažą augimo potencialą, tačiau augimą lemia ribota pačios rinkos perkamoji galia, pavyzdžiui, dėl pastaruoju laikotarpiu vis didėjančios infliacijos.

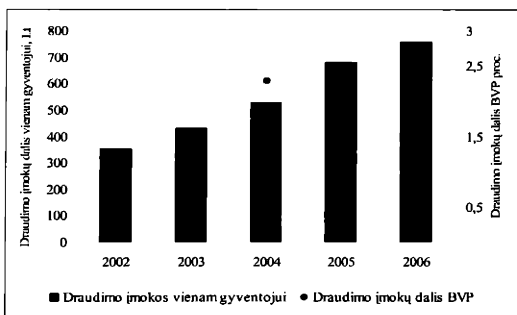
Latvijos draudimo tankio ir skvarbos rodikliai 2002–2006 m. vaizduojami 7 paveiksle.

Įvertinus pateiktus duomenis, galima daryti išvadą, kad per 2006 m. draudimo

7 pav. Draudimo tankio ir prasiskverbimo dinamika Latvijoje

Šaltinis [15]: sudaryta autorių

8 pav. Draudimo tankio ir prasiskverbimo dinamika Estijoje

Šaltinis [15]: sudaryta autorių

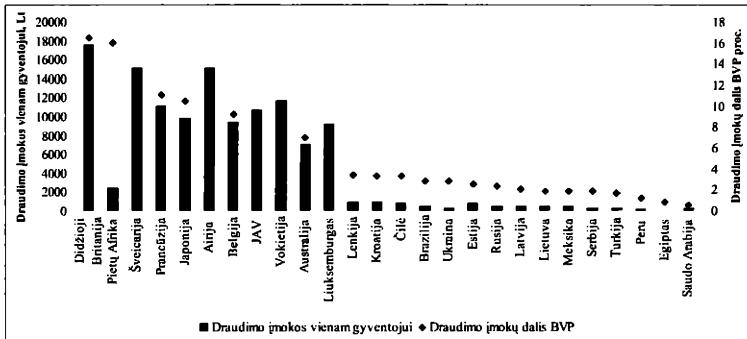
tankis padidėjo 75 litais (arba 22 proc.) iki 420 litų. Draudimo parsiskverbimo rodiklis svyravo apie 2 proc. Mažiausias šis rodiklis buvo 2005 m. – 1,7 proc. Tačiau 2006 m. šis rodiklis padidėjo iki 2 proc., tai reiškia, kad draudimo rinka ir Latvijoje augo sparčiau nei bendrasis vidaus produktas.

Estijos draudimo tankio ir skvarbos dinamika vaizduojama 8 paveiksle.

Iš 8 pav. matyti, kad draudimo tankis kiekvienais metais didėja, ir 2002–2006 m.

jis padidėjo 409 litais, nuo 350 litų 2002 m. iki 759 litų 2006 m. Didžiausias augimas buvo 2004–2005 m. – 153 litai. Draudimo prasiskverbimo rodiklis svyravo nuo 1,85 proc. iki 2,5 proc. Taigi galima teigti, kad Lietuvos, Latvijos ir Estijos draudimo rinkos auga sparčiau nei bendrasis vidaus produktas.

Apibendrinant visų trijų Baltijos valstybių draudimo tankio ir prasiskverbimo rodiklius, galima teigti, kad sparčiausiai plečiasi Es-

9 pav. 2006 m. draudimo tankio ir prasiskverbimo dinamika 26-iose pasaulio valstybėse

Šaltinis [15]: sudaryta autorių

tijos draudimo rinka ir gana smarkiai lenkia Lietuvos ir Latvijos draudimo rinkas. 2006 m. draudimo tankis didžiausias buvo Estijoje – 759 litai, o Latvijoje šis rodiklis siekė 420 litų, Lietuvoje – 426 litus. Taigi Estija pirmąja. Estija pirmąja ir pagal draudimo skvarbos rodiklį – 2006 metais siekia 2,5 proc. Lietuvoje šis rodiklis yra mažiausias iš visų Baltijos valstybių – 1,78 proc. 2006 m. Latvijoje draudimo skvarbos rodiklis siekia 2 proc. Taigi galima daryti išvadą, kad pagal draudimo rinkos išsivystymo lygį lyderė yra Estija. O Lietuvos draudimo rinka turi įdėti daug pastangų, kad pavytų kitas Baltijos valstybes.

Baltijos valstybių rinkų ir pasaulio valstybių draudimo rinkų palyginimas

2006 m. pasaulyje pasirašytų draudimo įmokų suma padidėjo 8,1 proc. iki 9,8 trln. litų. Realus pasaulio draudimo rinkos augimas siekė 5 proc.: pasirašytų gyvybės draudimo įmokų suma, palyginti su 2005 m., padidėjo 7,7 proc., o ne gyvybės draudimo

rinkoje pasirašytų įmokų suma per metus padidėjo 1,5 proc. (industrinėse valstybėse ne gyvybės draudimo rinka augo 0,6 proc., o besivystančiose valstybėse – 11,0 proc.).

Dvidešimt šešių pasaulio valstybių draudimo tankio ir prasiskverbimo rodikliai parodomi 9 paveiksle. Pagal draudimo tankį ir prasiskverbimą pirmąja Didžioji Britanija. Šioje šalyje draudimo tankis yra 17 549 litai, o prasiskverbimo rodiklis – 16,5 proc. Antroje vietoje pagal šiuos rodiklius yra Pietų Afrika (pagal prasiskverbimo rodiklį (16 proc.)), o pagal draudimo tankio rodiklį antroje vietoje Airija (15 101 litų). Trečioje vietoje pagal draudimo tankį ir prasiskverbimą yra Šveicarija (atitinkamai 15 093 litai ir 11 proc.).

Mažiausi šie rodikliai tokių pasaulio valstybių – Peru, Turkijos, Egipto, Saudo Arabijos. Kitos pasaulio valstybės savo vieta pagal draudimo tankio ir prasiskverbimo rodiklius labai skiriasi: kai kurios iš jų turi gana aukštą vietą tarp visų pasaulio valstybių pagal draudimo tankio rodiklį, tačiau žemesnę pagal prasiskverbimo rodi-

klį. Iš tokių šalių paminėtina Ukraina (pagal draudimo tankį ši valstybės tarp kitų pasaulio šalių yra 65, o pagal draudimo prasiskverbimą – 45), Liuksemburgą (pagal tankį – 11, o pagal prasiskverbimą – 34), o Pietų Afrika antra pagal prasiskverbimo rodiklį, o 32 – pagal tankį.

Lyginant Baltijos valstybių ir kitų pasaulio valstybių rodiklius, Lietuva ir Latvija turi gana žemas vietas pasaulio draudimo rinkoje. Lietuva 2006 m. pagal draudimo tankį buvo 51, o pagal prasiskverbimą 63, Latvija atitinkamai – 50 ir 58. Estijos šie rodikliai yra gana aukšti ir ji turi atitinkamai 43 ir 52 vietas, aplenkia tokias šalis, kaip antai Rusija, Turkija ir kt. pagal prasiskverbimo rodiklį, o Turkija, Rusija, Ukrainą, Egiptą – pagal tankio rodiklį. Baltijos valstybės atsilieka ir nuo Lenkijos, kurios prasiskverbimo ir tankio rodikliai atitinkamai yra 3,4 ir 841 litas. Tačiau iš paveiklo matoma, kad šios trys Baltijos valstybės dar labai atsilieka nuo kitų pasaulio valstybių. Ir atotrūkis yra nemažas.

Europoje 2006 m. vidutinis augimo tempas buvo 12,4 proc. gyvybės draudimo ir 0,5 proc. ne gyvybės draudimo. Nagrinėjant ES šalių 2004–2006 m. duomenis, taip pat pastebimas didesnis gyvybės draudimo augimas, ypač rytinėje Europos dalyje.

Konkurencija, koncentracija ir CRn rodiklis

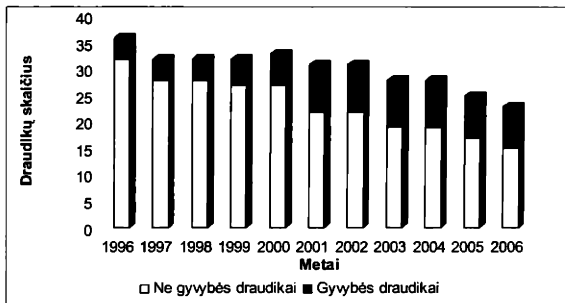
Draudimas Europoje tampa vis labiau centruota veikla, atspindi tarptautines tendencijas. Pažymėtina, kad draudimas tampa vis labiau regioninė veikla, leidžianti aprepti palyginti didelį rizikų skaičių, ma-

žinti kaštus ir plėsti specifines žinias apie regiono įmones, gyventojus, draudimo pirmenybę, poreikius, rinkos elgseną. Šios tendencijos būdingos ir Lietuvai, kurioje draudikų skaičius nuolatos mažta ir tikėtina artėja į stabilią poziciją. 1996–2006 metų statistika, patvirtinanti didėjančią koncentraciją, pateikiama 10 paveiksle.

Iš pradžių 1996 m. turėjusi 36 draudikus, ši rinka sumažėjo iki 23 dalyvių 2006 metais⁶. 2007 m. draudimo rinkos žaidėjų skaičius nepakito, tiesiog pasikeitė kai kurių bendrovių juridinis statusas⁷. Atkreiptinas dėmesys, kad šį mažėjimą nulėmė ne gyvybės draudikų, kurių skaičius nuolatos

⁶ Pastarųjų metų pavyzdžiai: DUAB „INGO Baltic“ buvo panaikintas licencijos draudimo įmonės veiklai galiojimas ir iškelta bankroto byla, UAB DK „PZU Baltija“ prijungus prie UAB DK „PZU Lietuva“, buvo panaikintas UAB DK „PZU Baltija“ licencijos draudimo įmonės veiklai galiojimas, UADB „Lavisos garantas“ buvo sustabdytas draudimo veiklos licencijos galiojimas, nutarus keisti ūkinę komercinę veiklą. Draudimas Lietuvoje 2005: Metinė ataskaita, Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija, Vilnius, 2006.

⁷ Gyvybės draudimo: šeši draudikai yra registruoti kaip UAB arba AB ir keturios bendrovės turi kitų ES valstybių narių draudimo įmonių filialų statusą („Secsam Life Insurance SE“ Lietuvos filialas, „Se Sampo Life Insurance Baltic“ Lietuvos filialas, „Amplico Life Pierwsze Amerykansko-Polskie Towarzystwo Ubezpieczen Na Zycie i Reasekuracji“ Spolka Akcyjna filialas ir Vital Forsikring ASA filialas „Vital Life“). Ne gyvybės draudimo: 12 draudikų yra registruoti kaip UAB arba AB ir viena bendrovė turi kitų ES valstybių narių draudimo įmonių filialų statusą: AAS „Gjensidige Baltic“ Lietuvos filialas. Pastaba: tyrime nenagrinėjama dviejų ne gyvybės draudimo bendrovių – kitų ES valstybių narių draudimo įmonių filialų veikla, užsiimančių kredito draudimu („Euler Hermes Kreditversicherungs-Aktiengesellschaft“ filialas ir „Coface Austria Kreditversicherung AG“ filialas), taip pat dviejų kitų ES valstybių narių ne gyvybės draudimo įmonių filialų veikla („BTA“ akcinės draudimo bendrovės filialas Lietuvoje ir JSIC BALTIKUMS filialas), nes tuo pačiu pavadinimu veikia registruotos Lietuvoje UAB ir kitų ES valstybių narių draudimo įmonių filialas (Vokietija) „Vereinigte Hagelversicherung VVaG“ filialas – nes užsiima tik pasėlių draudimu.

10 pav. Draudiklių skaičiaus dinamika Lietuvoje 1996–2006 metais

Šaltinis [14]: sudaryta autorių

mažėjo (daugiau negu dvigubai aptariamam laikotarpiu), o gyvybės draudiklių skaičius, didėjęs iki 2001 m., nuo 2007 m. stabilizavosi ties 10 kompanijų. Ši kryptis yra pagrįsta, nes, kaip aptarta anksčiau, gyvybės draudimo plėtra gerokai spartesnė ir turi potencialo išlaikyti šias tendencijas.

Tiesa, konkurencija ne visada pasireiškia tokiomis formomis, kuriomis vadovėliuose paprastai apibūdinama ši rinkos situacija. Nors Europos Sąjungos tikslas yra sukurti bendrą rinką, pagrįstą konkurencijos principais, taip pat yra lengvatų tam tikroms rinkoms, viena iš kurių yra draudimas. ES teisė leidžia draudikams kooperotis, kai tai skatina rinkos dinamiškumą ir teikia naudos vartotojams. Šis leidimas įprasminamas *Bloko atleidimo nuo konkurencijos nuostatomis* (BER)⁸, leidžiančiomis atlikti bendrus skaičiavimus, studijas, naudoti vienodus draudimo sumas toms pačioms rizikoms ir t. t. Šių Europos Komisijos patvirtintų taisyklių (paskutiniosios priimtos 2003 m. ir galios septynerius metus) šalininkų nuomone, tai

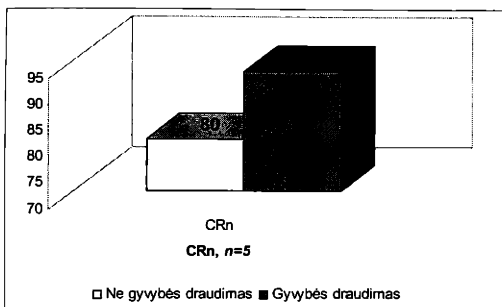
netiesiogiai skatina konkurenciją, nes užtikrina rinkos patikimumą ir stabilumą. Manoma, kad šis draudiklių bendradarbiavimas gerokai sumažino įėjimo kliūčių, ypač mažiems ir vidutiniams draudikams, suteikė priėjimą prie specifinės draudimo rinkos informacijos, taip pat galimybę draudėjams paprasčiau palyginti norimus įsigyti draudimo produktus. Tačiau, nors ir niekinamas nereguliuojamo šalininkų, BER yra būtent draudimo rinkai pritaikytas projektas, prisidedantis prie draudiklių kooperavimosi (ir galimo skatinimo susijungti)⁹.

Kalbant apie Lietuvą, pažymėtina, kad čia atspindėtos tarptautinės tendencijos, nes, pasikliaujant *CRn* rodikliu, draudimo rinka stipriai koncentruota, ypač gyvybės draudimo, kuriame penki draudikai sudaro 93 proc. rinkos (11 pav.).

Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros duomenimis, didžiausios draudimo įmonės 2007 m. buvo šios: ne gyvybės draudimo įmonės AB „Lietuvos draudimas“ (24,0 proc. visos draudimo rinkos Lietuvo-

⁸ Angl.: The Block Exemption Regulation (BER).

⁹ *Annual Report 2006–2007*, CEA Statistics, Brussels, 2007.

11 pav. Koncentracijos rodiklis (5 didžiausiems draudikams) Lietuvos gyvybės ir ne gyvybės draudimo rinkose 2006 metais.

Šaltinis: sudaryta autorių

je), UADB „ERGO Lietuva“ (9,1 proc.), UAB DK „PZU Lietuva“ (8,3 proc.), UAB „BTA draudimas“ (7,5 proc.), UAB „IF draudimas“ (6,5 proc.) bei gyvybės draudimo įmonės UAB „Hansa gyvybės draudimas“ (16,8 proc.), UAB „SEB gyvybės draudimas“ (10,7 proc.). Įdomu, kad keturios gyvybės draudimo įmonės (UAB „Hansa gyvybės draudimas“ (29,6 proc.), UAB „PZU Lietuva gyvybės draudimas“ (28,8 proc.), UAB „SEB gyvybės draudimas“ (19,7 proc.) ir Gyvybės draudimo ir pensijų UAB „Aviva Lietuva“ (13,0 proc.) per 2007 m. sudarė 91,1 proc. visų gyvybės draudimo sutarčių. Koncentracija pagal pasirašytas draudimo įmokas yra dar stipresnė, daugiau nei pusę gyvybės draudimo rinkos valdo dvi gyvybės draudimo bendrovės: UAB „Hansa gyvybės draudimas“ (46,9 proc.), UAB „SEB gyvybės draudimas“ (28,9 proc.).

Tiesa, ne gyvybės draudimo šaka taip pat pasižymi didelėmis rinkos dalimis, kurias pasiskirsčiusios didžiausios draudimo kompanijos, nors ir išlieka pakankamai konkurencinga. Suprantama, nereikia paminėti,

kad Lietuvos atvejis neturėtų būti akiai lyginamas su didelėmis valstybėmis, kuriose galimybės veikti didesniame draudikų kiekiui dėl didesnės rinkos yra palankesnės.

Draudimo poveikis šalies ūkiui

Kiekvieną ekonominį reiškinį galima tirti įvairiais pjūviais. Vienas iš populiariausių šiuolaikinės ekonomikos instrumentų, naudojamų kiekybinei analizei, yra ekonometrija. Paprastai neužtenka vien ekonominės logikos ar empirika nepagrįstų teiginių. Kita vertus, ekonometrija negali būti pradinis taškas – dėl to pradėta nuo teorinės argumentacijos, mat statistiniai tyrimai neatskleidžia priežastingumo, o tik patvirtina ar paneigia ryšius, pagrįstus statistikos duomenimis.

Norint ištirti draudimo poveikį šalies ūkiui reikia remtis tam tikrais rodikliais. Suprantama, nėra tokių duomenų, kurie gebėtų įtraukti visus ekonomikoje vykstančius reiškinius, tad tenka pasikliauti tuo, kas gali būti apskaičiuota. Tariama, kad šalies ūkio plėtrą rodo BVP augimas

(visuotinai naudojamas rodiklis, deja, tikrai netobulas ir nepasako daug reikšmingos informacijos)¹⁰, o draudimo plėtrai tirti pasitelkiamas draudimo tankis ir prasiskverbimas. Akivaizdu, kad BVP įtraukia ir draudimo paslaugas, kai tik jis apskaičiuojamas valstybės mastu. Vis dėlto makroekonomikoje būtina išsiaiškinti ne tik finansinių srautų šaltinius, bet ir jų priklausomybes; būtent dėl šios priežasties tam tikri ekonominiai vienetai, net ir susumuoti, neatskleis makroekonominės realybės, nes neperteiks visų ryšių ir sąsajų. Juk draudimas veikia BVP ne tik tiesiogiai, t. y. per sumokėtas įmokas ir paskirstytas išmokas. Prancūzų ekonomistas F. Bastiat¹¹ pažymėjo, kad „tėra vienas skirtumas tarp blogo ir gero ekonomisto: blogas ekonomistas įžvelgia tik *matomą* efektą, geras ekonomistas atsižvelgia ir į tai, kas *matoma*, ir į tai, kas turi būti *numatyta*“. Juk įmokos ir išmokos teparodo nieko nekuriančius pinigų srautus: įmoka už draudimą sumažina perkančiojo biudžetą, draudimo įmokos padidina draudiko pajamas (pelnas priklausys nuo išmokų ir kitų kaštų). Tad apibendrintai (o BVP ir yra toks rodiklis) gali pasirodyti, jog įvyko tik įprastas persikirstymas – draudėjas sumokėjo, draudikas gavo draudimo įmokas, o išmoką gavę vartotojai „pasipelnė“ kitų sąskaita.

¹⁰ Šis ekonomikos rodiklis (BVP augimas) naudojamas kone visuose augimo modeliuose, plačiau apie finansinio sektoriaus poveikį šalies ūkiui: Levine, R. (2003). *More on Finance and Growth: More Finance, More Growth?*, Review, Federal Reserve Bank of St. Louis.

¹¹ Bastiat, F. (1995) *Selected Essays on Political Economy*, Irvington-on-Hudson – NY: The Foundation for Economic Education, Inc., trans. Seymour Cain., ed. George B. de Huszar. Pirmą kartą publikuota 1848 m. Prancūzijoje.

Tačiau draudimas nėra paprastas piniginių išteklių persikirstymas, nors ir turi šių bruožų, mat mažiau rizikingi vartotojai, subsidijuodami likusius, netiesiogiai prisideda prie persikirstymo. Draudimas teikia rizikos valdymo pranašumų ir prisideda prie ekonominės veiklos gyvybingumo. Štai keletas kanalų:

Užimtumo didinimas – darbuotojai, brokeriai ir agentai, konsultantai, kitų sričių specialistai gali užsitikrinti pajamas draudimo dėka.

Mokesčiai – darbuotojų atlygio, įmonių, veiklos (priklausomai nuo šalies įstatymų, pelno ar pajamų) ir t. t.

Parama ir labdara – draudikai JAV užima 11 vietą (181,25 mln. dolerių, 2005 m.), be to, penkios iš 50 didžiausių korporacijų ir kompanijų aukų, anot *The Foundation Center*, buvo iš draudikų.

Investicijos – draudikai paprastai yra pagrindiniai kapitalo rinkų dalyviai; tai rodo JAV statistika, teigianti, jog draudimo kompanijų avuarai 2005 m. siekia 3,5 trilijono JAV dolerių. Dažniausiai naudojamos šios finansinių investicijų formos: neterminuotieji indėliai ir grynieji pinigai, VP (REPO sandoriai), kredito rinkos instrumentai, kompanijų akcijos, fondai, obligacijos. Draudimo sektorius sudarė didelę dalį kredito rinkos dalį – nuo 2000-ųjų gyvybės ir ne gyvybės draudimo kompanijų dalis stabilizavosi ties 9 proc. Taip pat didelės finansiniai srautai yra skiriami akcijų rinkoms, pavyzdžiui, JAV jie sudarė 1,4 trilijono dolerių 2005 m. Kiti finansinių investicijų šaltiniai taip pat stipriai priklauso nuo draudimo kompanijų.

Nelaimių ir katastrofų ekonominių kaštų padengimas – draudikai padeda

planuoti kompanijų, regionų ar net šalių ekonominę veiklą, nes užtikrina neigiamų padarinių susilpninimą ar visišką likvidavimą, pavyzdžiui, įvykus gamtinei stichijai (žemės drebėjimui, viesului, kt.).

Kai yra išmokamos draudimo išmokos, šie finansiniai srantai padeda gavėjams atsigauti po nelaimės, pasiekdami visą ekonomiką. Kitu atveju nelaimėliui tektų prisiimti visą nelaimės riziką ir likti didelėse skolose, nuskursti arba netgi neturėti galimybės atsitiesti. (Johansen, H., 2000). Ekonominiu požiūriu draudimas teikia nemažą išlošį – savanoriškai drausdamiesi individai ar įmonės sutinka mokėti atitinkamą įmoką už iš anksto sutartą draudimo sumą. Tai reiškia, kad piniginis šios sutarties ekvivalentas yra vertinamas mažiau negu draudimo sutartis, suteikianti saugumo, rizikos valdymo ir veiklos laisvės galimybių. Esant racionalumo prielaidai, žmonės didina naudingumą įsigiję draudimą; nelaimės atveju draudėjo gerovės sumažėjimas kompensuojamas draudimo pagalba, nemažinant naudingumo to asmens, kuriam nelaimė neįvyko, nors jis ir apsidraudęs. Tad išmokos sukuria teigiamą efektą ir kompanijoms, kurių prekės ir paslaugos perkamos, kad būtų atkurti ar bent iš dalies kompensuoti nelaimėlio gyvenimo standartai; kompanijos, iš kurių perkama, išgalės samdyti darbuotojus, mokėti atlyginimus, taip skatindami vartojimą ir taupymą, mokėti valstybei mokesčius. Šis argumentavimas tinkamas ir juridiniams asmenims, kurių egzistavimas iš dalies ar netgi visiškai priklauso nuo draudimo egzistavimo. Tokios sritys yra sveikatos apsaugos paslaugos, automobilių ir kitų

transporto priemonių priežiūros ir remonto įmonės, statybos kompanijos, t. t.

Išvados

Draudimas – labai dinaminė sritis ir ją projektuoti yra sudėtinga užduotis dėl draudimo tikslų ir poveikio įvairiapusiškumo bei prieštaringumo. Ne visada pavyksta suderinti draudikų, tarpininkų ir draudėjų interesus. Dar daugiau neišskumų kyla vertinant draudimo poveikį šalies ūkiui ir kiekvieno gyventojo gerovei. Nepaisant šio prieštaringumo, dauguma pritaria, jog draudimas teikia nemažai gyvybingumo ekonomikai ir skatina investicijas, suteikia saugumo ir aktyvina verslumą. Tad išvadoje pateiksime draudimo perspektyvas ES ir Lietuvoje, taip pat trumpai aptarsime šiuolaikinio draudimo bruožus, susiformavusius per pastaruosius metus ar dar besiformuojančius.

ES

Dabartinė draudimo rinkos struktūra yra nulemta per pastarąjį dešimtmetį vyravusių įsigijimų ir susiliejimų. Manytina, kad draudikai vis labiau specializuosis. Taip bus ieškoma galimybių turėti specifinės draudimo šakos rinkos dalį, įgyti vertingos informacijos, o ja disponuojant lengviau užsitikrinti konkurencinį pranašumą.

Privatus sektorius taps vis labiau atsakingas už didėjančią pensijų dalį, nes senėjanti visuomenė kelia vis daugiau problemų valstybiniam draudimui. Makroekonominiu požiūriu tai paskatins ilgalaikį taupymą, gali slopinti infliaciją dėl sumažėjusio dabartinio vartojimo ateities sąskaita.

Labiau išsivysčiusiose ES šalyse gyvybės draudimo svarba yra labai didelė, o ma-

žiau išsivysčiusiose šalyse gyvybės draudimas sudaro gana mažą draudimo dalį.

Tiek gyvybės, tiek ne gyvybės draudimo sektoriuje Europos Sąjungoje pastebima augimo tendencija, ji turėtų išlikti ir artimiausiu laikotarpiu. Tačiau augimas ES šalyse narėse skiriasi: didesnis yra Rytų Europos šalyse ir mažesnis Vakarų šalyse.

Nauji draudikai, tarpininkai bei draudimo produktai verčia plėtoti naujus pardavimo kanalus, tad artimoje ateityje sulauksime kombinuotų pardavimų metodų, platesnio informacinių technologijų panaudojimo, leidžiančių tiksliau vertinti kiekvieną individualią riziką bei suteikiančių patogumo privalumų klientui.

Lietuva

Lietuvos draudimo rinka turi didelių plėtros galimybių, jas patvirtina menki draudimo išsivystymo rodikliai. Be to, manytina, kad esama aplinka yra labai palanki plėtrai – vyksta socialinio draudimo perėjimas į privatų sektorių, užsienio kapitalo įmonės suteikia gerosios patirties, didina kokybės reikalavimus, pastebima draudimo įmonių ir bankų integracija.

Gyvybės draudimas plėsis daugiau negu ne gyvybės draudimas. Tai rodo šių

draudimo rūšių išsivystymo lygis bei vykdomos socialinės reformos, asmenų disponuojamų pajamų ūgtelėjimas, dėl to padidėjusios galimybės pasirūpinti ateitimi.

Draudimo rinka lieka gana stipriai koncentruota, keletas kompanijų turi didžiąją rinkos dalį.

Manytina, kad draudimo įmonių skaičius gali dar mažėti dėl tarptautinių tendencijų, kurios verčia draudikus didinti rinkos dalį ir taip mažinti rizikos valdymo kaštus, taip pat susidūrus su konkurenciniais sunkumais, reguliavimu, kuris tampa vis sudėtingesnis (pvz., Mokumas II), kitų priežasčių.

Makroekonominė aplinka išliks patraukli draudimo rinkos plėtrai – Lietuvos BVP išlaikys didesnę augimo tempą negu ES vidurkis, ekonomiką skatins ES injekcijos (pagal 2007–2012 m. finansinę perspektyvą), nedarbas turėtų išlikti nedidelis, be to, didėjančios gyventojų disponuojamos pajamos skatins taupyti, aktyvins tokias draudimo sritis, kurios taps reikšmingesnės dėl padidėjusių pajamų (pvz., didėjant pajamoms, didėja investicijos į kapitalo atsargą, nuo kurios vertės pokyčių yra draudžiamasi).

LITERATŪRA

Annual Report 2006–2007. (2007). Brussels: CEA Statistics, 146 p.

Bastiat, F. (1995). Selected Essays on Political Economy, Irvington-on-Hudson, NY: The Foundation for Economic Education, Inc., trans. Seymour Cain., ed. George B. de Hussar.

Eschenbach, F. (2004). Finance and Growth: A Survey of the Theoretical and Empirical Literature. Tinbergen Institute Discussion Paper No. TI 2004-039/2.

European Insurance in Figures. (2007). Brussels: CEA Statistics, 138 p.

Johansen, H., Snickars, F, Steinbuka, I. (2000). Nordic Investments in the Former Soviet Baltic Frontier: A Survey of Firms and Selected Case Studies. Geografiska Annaler: Series B, Human Geography, Vol. 82, No. 4.

How Insurance Supports the Economy. (2007). Insurance Information Institute, 56 p.

Kafková, E., et al. (2005). Development of Key

Macroeconomic Indicators and Commercial Insurance in V4 Countries in 1995 – 2004. Slovakia: Biatec, Vol. XIII.

Levine, R. (2003). More on Finance and Growth: More Finance, More Growth? Review. Federal Reserve Bank of St. Louis.

Mazurek, M. (2006). Insurance Market in Poland 2006 – CEE Insurance Series. Poland: Interlace Research.

Recent Legislative and Judicial Trends in Continental Europe Affecting the Casualty Insurance Industry. (2006). Jungtinė Karalystė: Guy Carpenter & Company Ltd.,

Risk in Motion. (2006). London: Structured Finance International.

Solvency II: a new framework for prudential regulation of insurance in the EU. Discussion paper. (2006). Didžioji Britanija: HM Treasury.

Taxation trends in the European Union. (2007). Data for the EU Member States and Norway. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities

Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros interneto svetainė www.dpk.lt.

Word insurance: high premium growth in non-life insurance www.swissre.com/resources/

ŠIUOLAIKINĖ DRAUDIMO RINKA ES ŠALYSE IR LIETUVOJE: ANALIZĖ IR PERSPEKTYVOS

Aleksandra Lezgovko, Povilas Lastauskas

S a n t r a u k a

Draudimas – labai dinaminė sritis ir ją projektuoti yra sudėtinga užduotis dėl draudimo tikslų ir poveikio įvairiapusškumo bei prieštaravimo. Nepriklausomų draudimo tarpininkų vaidmuo draudimo sektoriuje labai svarbus. Jų funkcija, beje, labai dinamiška, nuolatos kinta, ir vis labiau artėja prie paslaugų teikėjų tiek klientams, tiek draudikams vaidmens. Paslaugų pasirinkimas vis didėja, jau šiandien agentai ir brokeriai teikia kvalifikuotas konsultacijas rizikos valdymo ir modeliavimo klausimais, derina draudėjo ir draudiko interesus, tvarko draudėjų reikalus, siūlo naujus draudimo produktus. Tai verčia rinką tapti konkurencingesne, stabilesne, patikimesne ir dinamiškesne. Ne visada pavyksta suderinti draudikų, jų tarpininkų ir draudėjų interesus. Dar daugiau neišiskumo kyla vertinant draudimo poveikį šalies ūkiui ir kiekvieno gyventojų gerovei. Nepaisant šio prieštaravimo, dauguma pritaria, kad draudimo egzistavimas teikia nemažai gyvybingumo ekonomikai ir skatina investicijas, suteikia saugumo ir aktyvina verslumą. Straipsnyje apžvelgiamos draudimo perspektyvos ES ir Lietuvoje bei aptariami šiuolaikinio draudimo bruožai, susiformavę per pastaruosius metus ar dar besiformuojantys.

ES:

Dabartinė draudimo rinkos struktūra yra nulemta per pastarąjį dešimtmetį vyravusių įsigijimų ir susiliejimų. Manytina, kad draudikai vis labiau specializuosis. Taip bus ieškoma galimybių turėti specifinės draudimo šakos rinkos dalį, įgyti vertingos informa-

cijos, o ja disponuojant lengviau užsunkinti konkurencinį pranašumą.

Privatus sektorius taps vis labiau atsakingas už didėjančią pensijų dalį, nes senėjanti visuomenė kelia vis daugiau problemų valstybiniam draudimui. Makroekonominio požiūriu tai paskatins ilgalaikį taupymą, gali slopinti infliaciją dėl sumažėjusio dabartinio vartojimo ateities sąskaita.

Nauji draudikai, tarpininkai bei draudimo produktai verčia plėtoti naujus pardavimo kanalus, tad artimoje ateityje sulauksime kombinuotų pardavimų metodų, platesnio informacinių technologijų panaudojimo, leidžiančių tiksliau vertinti kiekvieną individualią riziką bei suteikiančių patogumo privalumų klientui.

Lietuva:

Lietuvos draudimo rinka turi didelių plėtros galimybių, jas patvirtina menki draudimo išsivystymo rodikliai. Be to, manytina, kad esama aplinka yra labai palanki augti – vyksta socialinio draudimo perėjimas į privatų sektorių, užsienio kapitalo įmonės suteikia gerosios patirties, didina kokybės reikalavimus, pasitebima draudimo įmonių ir bankų integracija.

Gyvybės draudimas plėsis daugiau negu ne gyvybės draudimas. Tai rodo šių draudimo rūšių išsivystymo lygis bei vykdomos socialinės reformos, asmenų disponuojamų pajamų ūgtelėjimas, dėl to padidėjusios galimybės pasirūpinti ateitimi.

Manytina, kad draudimo įmonių skaičius gali dar mažėti dėl tarptautinių tendencijų, kurios verčia draudikus didinti rinkos dalį ir taip mažinti rizikos

valdymo kaštus, taip pat susidūrus su konkurenciniais sunkumais, reguliavimu, kuris tampa vis sudėtingesnis (pvz., Mokumas II), kitų priežasčių.

Pagrindiniai žodžiai: draudimas, draudėjas, draudikas, draudimo tarpininkai, draudimo įmoka, draudimo rinka

INSURANCE MARKET IN THE EU COUNTRIES AND LITHUANIA: ANALYSIS AND PERSPECTIVES

Aleksandra Lezgovko, Povilas Lastauskas

S u m m a r y

Insurance is a very dynamic area, and to design it is a complicated task. This confusion arises because of insurance goals and impact variety and inconsistency. Independent insurance intermediators play an important role in the insurance sector. Their functioning, by the way, is very dynamic, constantly falling down, and increasingly approaching the role of service provider for customers and assurers. The choice of services is growing, already now agents and brokers render qualified consultations on the questions of management and designing, coordinate the interests of insurer and assurer, deal with insurer's matters, and suggest new insurance products. This forces the market to become more competitive, stable, reliable and dynamic. Not always there is success in coordinating interests of assurers, their intermediators and insurers. There arises more ambiguity while evaluating the influence of insurance on the economy of the country and the welfare of each inhabitant. Despite this discrepancy, the majority of people agree that the existence of insurance gives liveliness for the economy and encourages investments, gives a sense of safety and activates business. Insurance perspectives in the EU and Lithuania are reviewed, features of the present day insurance which has formed during the last years or is still forming are discussed in the article.

The EU case:

The structure of the current insurance market is determined by the dominating purchase and mergers during the last decade. There is a belief, that assurers will increasingly specialize. In such a way, there will be looked for the opportunities to occupy the market share of a specific insurance branch, to pursue valuable information to ensure a competitive advantage.

Private sector will become increasingly responsi-

ble for rising pensions, because the ageing of society causes more and more problems to the national insurance. From the macroeconomics point of view, it will encourage permanent saving, may depress inflation because of a reduced current consumption.

New assurers, intermediators and insurance products force to develop a new sales network, thus in the nearest future we will see the methods of combined sales, a wider usage of information technologies which enable to evaluate every individual risk and provide an advantage of convenience for the customer.

The case of Lithuania:

The Lithuanian insurance market has bigger opportunities of expansion, confirmed by low indexes of insurance development. Besides that, it is believed that the existing environment is very favourable for the growth – there occurs social insurance transition to the private sector, foreign capital enterprises bring good experience, raise claims of quality, there is an integration between insurance enterprises and banks.

Life insurance will expand more in comparison with non-life insurance. The development levels of these insurance types and performed reforms, the rise of income disposed by individuals and thus better opportunities for the future testify to this.

It is believed that the number of insurance enterprises may reduce because of international tendencies which force assurers to increase their market share, in such a way reducing risk management prices, also after confrontation with concrete troubles, regulation which is becoming more complex (for instance, Solvency II), and because of other reasons.

Key words: insurance, insurer, assurer, insurance intermediators, insurance premium, insurance market.

Įteikta 2008 m. vasario mėn.

Priimta spausdinti 2008 m. gegužės mėn.